

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Аймауытұлы Ж. Комплекспен оқыту жолдары (Мұғалімдерге, қайталама курстарға, тәрбие техникумдарына көмек). – Қазақ баспасы, 1929. – 320 б. - кітап
- 2 Hamston, J. and Murdoch, K. (1996), *Integrating Socially: Planning Units of Work for Social Education* [Әлеуметтік интеграция: әлеуметтік білім беру жұмысын жоспарлау] (pp. 230). Eleanor Curtin, Melbourne. – кітап
- 3 Сейтенова С., Мухамеджанова Б. Қазақ тілі сабағында диалогтық оқыту технологиясын қолданудың маңыздылығы// ҚазҰПУ Хабаршысы (филология сериясы) – 2020 – Т.1. - №1 – 558-561 б. – журналдарда жарық көрген мақалалар
- 4 Жалпы білім беру ұйымдары басшыларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы: “Басшыға арналған нұсқаулық”. – “НЗМ” ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 430 б. - кітап
- 5 Үлестірме материал. – “НЗМ” ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 430 б. - кітап
- 6 Hattie, J and Yates, G (2014). *Visible Learning and the Science of How We Learn* [Көзге көрінетін оқу және қалай оқу керектігі ғылымы]. Routledge, London. Hayes. – кітап
- 7 Skinner, B.F. (1953). *Science and human behaviour* [Ғылым және адамның іс-әрекеті]. The Free Press, New York. – кітап

References:

1. Aimauytuly J. *Komplekspen oqytu joldary (Mūǵalımderge, qaitalama kurstarǵa, tārbiye tehnikumdarına kömek)*. – Qazaq baspasy, 1929. – 320 b. - kitap
2. Hamston, J. and Murdoch, K. (1996), *Integrating Socially: Planning Units of Work for Social Education* [Áleumetik integrasiya: áleumettik bilim beru jümıysyn josparlau] (rr. 230). Eleanor Curtin, Melbourne. – kitap
3. Seitenova S., Muhamejanova B. *Qazaq tılı sabaǵında dialogtyq oqytu tehnologiasyn qoldanudyń mañyzdylyǵy*// *QazŪPU Habarşysy (filologia seriasy)* – 2020 – T.1. - №1 – 558-561 b. – jurnaldarda jaryq körgen maqalalar
4. *Jalpy bilim beru üiymdary bassylarynyń biliktılıgın arttyru kursynyń bilim beru baǵdarlamasy: “Bassyǵa arnalǵan nūsqaulyq”*. – “NZM” DBBŪ Pedagogikalıq şeberlik ortalyǵy, 2016. – 430 b. - kitap
5. *Ülestirme material*. – “NZM” DBBŪ Pedagogikalıq şeberlik ortalyǵy, 2016. – 430 b. - kitap
6. Hattie, J and Yates, G (2014). *Visible Learning and the Science of How We Learn* [Közge körinetin oqu jáne qalai oqu kerektigi ǵylymy]. Routledge, London. Hayes. – kitap
7. Skinner, B.F. (1953). *Science and human behaviour* [Ǵylym jáne adamnyń is-äreketi]. The Free Press, New York. – kitap

МРНТИ 16.21.21:

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-7804.88>

Қабатай Б.,¹ Арнабекова Ш.,² Калиева В.³

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,

^{2,3} Алматы қаласы физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі,
Алматы, Қазақстан

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ МАҚАЛА ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ЗЕРТТЕП ОҚУ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Аңдатпа

Мақалада мұғалімнің іс-әрекетті зерттеуі бойынша жүргізілген жұмыстарының әдіс-тәсілдері мен оның нәтижесі туралы айтылады. Сабақ барысында іс-әрекетті зерттеуге түрткі болған мәселенің пайда болуы, оны анықтау, шешу жолдарымен жүргізілген жұмыстар жайлы мәлімет беріледі. Мәселені анықтау үшін жүргізілген сауалнаманың нәтижесі көрсетіледі, зерттеу үшін әдебиеттерге шолу жасай отырып, зерделенеді.

Қалыптасқан жағдайды қалай өзгертуге болады? Сынып көрсеткішінің ілгерілеуінде қандай кедергілер бар? Осы сияқты басқа да сұрақтарға жауап беріледі. Тандалған әдіс-тәсілдердің туындаған мәселені қаншалықты шешуге ықпал ететіні талданады. Іс-әрекетті зерттеу сабақ барысында қалай көрініс тапқаны туралы айтылады.

Оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу мен зерттеушілік қабілетін дамытуға бағытталған біршама істер атқарылды. Зерттеп оқуды қолдану арқылы сыни мақала жазуға бағытталған сабақтар сыныптың ерекшелігін ескере отырып жоспарланғандықтан, оң нәтижесін берді. Зерттеп оқудың оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамыту мен сыни мақала жазу дағдысын қалыптастырудың оңтайлы әдісі екенін осы мақаладан көре аламыз.

Түйін сөздер: іс-әрекетті зерттеу, зерттеп оқу, дамыту, сыни мақала жазу

Kabatay B., ¹Arpabekova Sh., ²Kaliyeva V. ³

¹*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,*
^{2,3}*Nazarbayev Intellectual School of Physics and Mathematics in Almaty,*
Almaty, Kazakhstan

DEVELOPING A SKILL OF WRITING CRITICAL ARTICLES IN STUDENTS THROUGH READING FOR SPECIFIC INFORMATION

Abstract

The article discusses and outlines the results of the research conducted on the activities of a teacher. The research problem and the work that has been done to solve it while investigation is described. The result of the survey to identify problems is indicated alongside with literature review.

How to change the current situation? What are the barriers to promoting students' academic performance? The answers to the above given questions are given in the article. It is analyzed to what extent the chosen approaches are effective in solving the problems that have arisen. It is about how the study of activity manifested itself during the lesson.

A number of activities were conducted aimed at developing research abilities and independent work of students. Classes aimed at critical writing of articles using the study gave positive results, since they are planned taking into account the specifics of the class. In this article, we can see that learning is the best way to develop students' research abilities and build critical writing skills.

Keywords: research activities, search reading, development, writing a critical article

Kabatay B., ¹Arpabekova Sh., ²Kaliyeva V. ³

¹*Казахского национального педагогического университета имени Абая,*
Алматы, Казахстан
^{2,3}*Назарбаев Интеллектуальная школа физико-математического направления,*
Алматы, Казахстан

РАЗВИТИЕ У УЧАЩИХСЯ НАВЫКОВ НАПИСАНИЯ КРИТИЧЕСКИХ СТАТЕЙ ЧЕРЕЗ ПОИСКОВОЕ ЧТЕНИЕ

Аннотация

В статье говорится о методах исследования деятельности учителя и его работы по его результатам. В ходе занятия дается информация о появлении проблемы, способной исследовать деятельность, о проводимой работе путем его выявления, решения. Указывается результат проведенного опроса для выявления проблемы, изучается с обзором литературы для исследования.

Как изменить сложившуюся ситуацию? Какие препятствия существуют в продвижении классного показателя? На другие подобные вопросы даются ответы. Анализируется, насколько выбранные подходы способствуют решению возникшей проблемы. Речь идет о том, как исследование деятельности проявилось в ходе урока.

Были проведены ряд мероприятий, направленных на развитие исследовательских способностей и самостоятельной работы учащихся. Занятия, направленные на критическое написание статей с использованием изучения, дали положительные результаты, так как они планируются с учетом специфики класса. В этой статье мы можем увидеть, что поисковое чтение является оптимальным способом развития исследовательских способностей учащихся и формирования навыков критического письма.

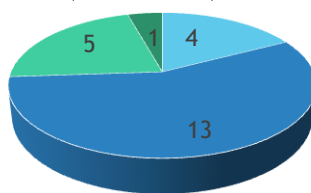
Ключевые слова: исследование деятельности, поисковое чтение, развитие, написание критической статьи

Кіріспе. Қазірге кезде мұғалімдердің мақсатқа бағытталған зерттеушілік әс-әрекеті, педагогикалық мәселелері күннен күнге өзекті мәселе болып келеді. Зерттеу мәндеттерін шешу қазргі кезде мұғалімнің құқығы ғана емес, оның кәсіби міндеті ретінде қарастырылады. Мұғалім үшін іс-әрекетті зерттеу тәжірибе мен практиканы пайдалана отырып, одан ары кәсіби тұрғыда өсу және оқуды жалғастыру болып табылады. Ал іс-әрекетті зерттеу – әрекеттер мен олардың нәтижесі мен салдарын жан-жақты зерттеумен қатар оқыту мен оқуды жақсарту мақсатындағы іс-әрекеттегі орындау әдісі. Соған қарағанда іс-әрекет пен сабақты зерттеу қатар жүретін үдеріс. Тек өзінің күнделікті тәжірибесінің негізінде ғана мұғалім өзінің кәсіби қызметінде орын алған проблемалар мен қиындықтарды анықтай алады.

Әрбір сабақ – зерттеу, сабақтағы кез-келген іс-әрекет түрін жан-жақты қарастырып, шешімін табу да зерттеу, ал әрбір оқушының бойында зерттеушілік қабілеттің даму керектігін бәріміз білеміз. Тұлғаның дамуын және оқушылардың өмірлік іс-ірекетін болжауға және талдауға, зерделеуге, білім беру жүйесін кешенді өзгертуді іске асыруға дайын болуын көрсетеді. “Зерттеу арқылы мұғалімнің іздену шараларының құны артады. Ол тәжірибені жетілдіруге бағытталғандықтан, бұл үдеріске мектеп әкімшілігі, оқушылар мен ата-аналар тартылуы мүмкін. Бұл ретте проблеманы қарастыру барысында үнемі дұрыс не бұрыс жауап табу мүмкін емес, ас барысында оған қатысушылар нақты проблемаларға сын тұрғысынан қарап, өзгеріс енгізу жөніндегі сыншы агент ретінде әрекет ете отырып, үдеріске өз үлесін қосады және одан пайда алады”[1,5]. Осы Шмук ұсынған қағидаға сәйкес іс-әрекетті зерттеу тобында жұмыс жасаған мұғалімдерге әріптестері сыншы дос, агент ретінде зерттеуді бақылауға қатысып, жүзеге асыруға көмектесті.

Әдістеме. Іс-әрекетті зерттеу тәсілі “педагогикалық тәжірибені” жалпы тұжырымдамалық түсінуді жақсартуға мүмкіндік туғызып, соның негізінде практик-мұғалімде өзінің сыныптағы жұмысы жайлы өз теориясын құруға көмектеседі. “Халықаралық білім кеңістігіне кіру әртүрлі дамыған елдердің тәжірибелерін зерттей отырып, озықтарына бағытталу, білім беру сапасын, деңгейін қалыпқа келтіру, нақтырақ қарапайым тілмен айтсақ, дамыған елдердің білім сапасына жақындау, теңелу. Міне, осыған орай елімізде білім берудің мазмұны жаңартылып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болды. Бұл өзгерістер – жаңартылған білім мазмұны деген атаумен ерешеленіп, мектепте оқытылатын әр пәннің приоритетін өзгертті”[2,495]. Сондай проритеттің бірі-білім алушыларды зерттеу іс-әректіне тарту болып табылады. Сабақты және іс-әрекетті зерттеуге ықпал еткен мәселе – I жартыжылдықтағы тоқсандық бағалауларда қазақ тілі бірінші тіл ретінде оқытылатын кейбір сыныптарда жазылым дағдысы бойынша сыни мақала жазуда қиындықтардың туындауы. Оқушылардағы негізгі мәселе – жазылым, соның ішінде мақала, сыни мақала жазуда қиналатындықтары, тәжірибелерінің аздығы. Осыдан барып белгілі бір нәтижеге қол жеткізу үшін зерттеуді толыққанды сабаққа да, іс-әрекетке де қатар жүргізу қажеттігі туындады. Мәселенің туындауына әсер еткен факторларды нақтылау мақсатында іс-әрекетті зерттеу барысында фокус топтар анықталды. Фокус аймағындағы алынған сыни оқушыларынан зерттеу алдындағы сауалнама алынды. Төмендегі диаграммалар алынған диагностикалық сауалнама нәтижесі.

№1 Сіз мақаланы қаншалықты жиі оқисыз?

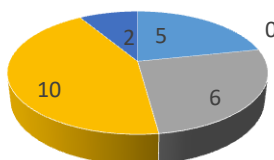
- A күнде оқимын
- B аптасына бір рет оқимын
- C айына бір рет оқимын
- D тіпті оқымаймын

№2 Мақаланың қай түрін көбірек оқисыз?

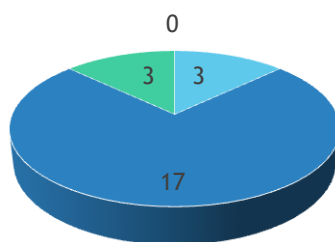
- A проблемалық мақала
- B сыни мақала
- C насихаттық мақала
- D бас мақала

№3 Қайсысы сыни мақалада жиі кездеседі?

- A өмірде болып жатқан маңызды құбылыстарды, оқиғаларды талдап-бағалау
- B заман талабына сай бүгінгі өмірдің практикалық міндеттері
- C қоғамда шешілуді талап ететін өткір мәселелер
- D үкіметтің алға қойған саяси міндеттері

№4 Мақаланы қай тілде оқығанды ұнатасыз?

- A қазақ тілінде оқығанды
- B орыс тілінде оқығанды
- C ағылшын тілінде оқығанды
- D басқа тілде оқығанды

Сауалнама нәтижесінде оқушылардың басым көпшілігі мақаланы аптасына 1 рет оқыса, тіпті оқымайтын да оқушы бар екен. Мақаланың ішінде ең көп оқылатыны бас мақала болса, сыни мақала соңғы қатарда, осының салдарынан оқушылар келесі “Қайсысы сыни мақалада жиі кездеседі?” деген сұраққа жауап беруде қиналған. Проблеманың қайдан шығып тұрғанын да тапқан сияқтымыз. Оқушылар сыни мақалаларды көп оқымағандықтан оны қалай жазу керек екенінен де қиналады. Теориялық білім мұғалім тарапынан түсіндірілгенімен оқушылар практикасын жетілдіре түсу үшін де өз беттерімен сыни мақаланы оқып тұруға, өздігінен талдап, зерттей отырып оқуына көңіл бөлулері қажет. Сонда теория мен практиканың ұштасқан жерінің нәтижесі тиімді шығады. Осылардың бәрін меңгере отырып оқушы сыни мақаланы берілген кез-келген тақырыпта зерттеушілік қабілетін қоса отырып қиналмай жазып шығады. Сонымен қатар оқушылардың мақаланы негізінен орыс тілінде оқитыны анықталды, ал қазақ және ағылшын тілінде оқитындар саны тең түскен. Осы сұрақтар арқылы біз оқушылардың мақала түрлері, соның ішінде сыни мақаланы ажырата алмайтындығын, сонымен қатар мақала түрлерінің стилі, тілдік құрылымдары мен тақырыптық аясы сияқты мәселелер жазуда кедергі келтіретінін көріп отырмыз.

Кез-келген зерттеу жұмыстарында алдымен әдебиеттермен жұмыс жүргізіледі. Оның ішінде зерттеп оқуға байланысты бірқатар әдебиеттерге шолу жасап алған дұрыс.

Ресей академиясы сайты ұсынған “Новый словарь методических терминов и понятий” (теория и практика обучения языкам) сөздігінде: Зерттеп оқу – мақсаты мен сипатына қарай шынайы оқу түрі. Зерттеп оқудың мақсаты –мәтіннен нақты ақпарат табу (анықтамалар, ережелер, сандық және басқа да көрсеткіштер). Зерттеп оқу сипатына қарай көз жүгіртіп оқуға ұқсас,- деген анықтама берсе, М.С. Плетнева “Выбор видов чтения на уроках русского языка в основной школе” деген еңбегінде зерттеп оқу – ақпараттарды(мерзімдер, сандар, есімдер, атаулар, терминдер, тілдік құбылыстар) тандап, теріп оқу [3] деп түсінік береді.

Кузнецова Виктория Алексеевна“Поисковое чтение” деп аталатын зерттеуінде:“зерттеп оқу – мерзімді баспасөз, газеттер мен әдебиетті оқуға негізделген. Оның мақсаты мәтіннен қажетті ақпаратты (фактілер, мінездемелер, сандық көрсеткіштер мен сілтемелер) жылдам іздеп табуға бағытталған. Осы мақалада немесе кітапта өзін қызықтыратын ақпараттың бар екені оқырманға белгілі, сол себепті берілген мәтіндердің түріне қарай детальды талдау жүргізбей-ақ бірден мәтіннің белгілі бір тарауы мен бөліміне жүгінеді. Зерттеп оқу барысында мазмұндық ақпаратты алу дискурсивті үрдісті қажет етпейді, себебі ол автоматты түрде жүзеге асады. Осындай оқу түрі мәтіннің мазмұндық-логикалық құрылымын айқындап, белгілі бір мәселе мен сұрақтарға қатысты ақпаратты іріктеп, бірнеше мәтіндердегі ақпараттарды біріктіре алу қабілетіне негізделген. Оқыту жағдайында зерттеп оқу жаттығу жұмысының қызметін атқарады, сондықтан оқылымның басқа түрлерін дамытудың құрамдас бөлігі болып табылады дей келе, зерттеп оқу технологиясын меңгеру мәтіналды, мәтінмен, мәтінсоңы жұмыстарда жүзеге асырылады” [4] деген тұжырымына ұйымдастырылатын жұмыс түрлері арқылы дәйек келтіреді.

Мәтіналды тапсырмасы нақты бір мәтін рецепциясы аясындағы қажетті білімді модельдеуге бағытталған, сонымен қатар мазмұндық және тілдік қиындықтарды жоюды және оқылым дағдысын мен «түсіну стратегиясын» қалыптастыруды көздейді. Онда мәтінді оқуға қатысты лексико-грамматикалық, құрылымдық-мазмұндық, лингвостилистикалық және лингвотанымдық ерекшеліктер ескеріледі.

Мәтінмен жұмыс тапсырмасында оқылым барысында танымдық-коммуникативтік талаптарды тез әрі міндетті түрде шешуге оқылым түріне сілтей отырып қарым-қатынастық құрылымдарды ұсынады. Ескертпе сұрақтар бірнеше талаптарға жауап береді:

- олар бұрын меңгерілген лексика мен грамматикалық құрылымдардан тұрады;
- барлық сұрақтар мәтіннің бейімделген интерпретациясын білдіруі қажет. Сонымен қатар оқушылар оқылымның белгілі бір стратегиясын қалыптастыруды қамтамасыз ететін жаттығуларды орындайды.

Мәтінсоңы тапсырмасы оқылым бойынша ақпаратты түсінгенін, оны қолдану мүмкіндігін тексеруге негізделеді деген қорытынды жасайды. Сонымен қатар ғалым жүргізген зерттеуінде өзі сүйенген әдебиеттерге сілтеме жасап отырады.

“Классификация видов чтения” зерттеу жұмысында Е.Я.Григорьева зерттеп оқудың мақсаты – ізделіп отырған қажетті ақпаратты мәтіннен табу дей келе, ол үшін оқушыларда:

- мәтіннің түрі мен құрылымдық-композициялық ерекшелігін анықтай алу;
- қажетті фактілерді табу (мысал, аргумент);
- ақпаратты нақты зерделеуді талап ететін абзацтарды таба алуға деген икемділік қалыптасқан болуы керек [5] десе, орыс тілі мен әдебиет пән мұғалімі С. Г. Потапова “Эффективные стратегии работы с текстом на уроке в школе” еңбегінде мәтінмен жұмыс жасатуда оқушылардың іс-әрекеттері мен сауатты жазу және сөйлеу қызметтерін біртұтас бірлікте ұстау дидактикалық тұтастықтың негізі [6] екенін атап көрсетеді. Демек, оқылым дағдысы арқылы жазылымды игертуге болатынын меңзейді. Сонымен қатар, “оқылым стратегиялары оқушыларға дайын ақпарат ұсынатын дәстүрлі технологиялардан өзгеше, өйткені мұғалім оқушыларға сабақтағы түйінді мәселенің шешілу жолын өздері тауып, қалыптасқан жаңа жағдайда қалай әрекет етуге болатынын түсіндіре алатындай зерттеу жұмысын ұйымдастырады”, - деп тұжырымдайды.

Нью-Йорк мемлекеттік университетінің профессоры Винсент Р.Руггиеро өзінің “Сыни оқу стратегиялары” атты зерттеуінде: “Кез-келген мәтінді оқып, ондағы ақпаратқа сенбес бұрын әр адам төрт сатылы сыни оқу стратегиясын қолдана білу тиіс: шолу, талдау, оқу және бағалау”, - дейді [7]. Осылайша, Винсент Р.Руггиеро зерттеп оқу стратегиясына басты назар аударады. Осы сыни оқу стратегиясын қолдану арқылы оқушының сараптама жасау, сыни ойлау, талдау, салыстыру дағдыларын дамытуға мүмкіндік туатындығын қадап айтады.

Ал қазақстандық, Назарбаев Зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі Акбота Жайсанбаева “Оқылым стратегияларын тиімді қолдану арқылы оқушылардың мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамыту” тақырыбындағы зерттеу еңбегінде: Зерттеп оқу – мәтіннің мазмұны мен құрылымдық бөліктерін шолып оқуға қарағанда күрделі оқу түрі. Зерттеп оқу оқушыдан назарын шоғырландырып оқуды талап етеді. Оқылым мәтінінің астарлы ойын, автор көзқарасын, мәтіндегі көтерілген мәселені, факті мен көзқарасты, негізгі және қосымша, детальды ақпараттарды зерделеп ажырату зерттеп оқудың ерекшелігі болып табылады. Мәтіндегі тірек сөздерді, көркемдегіш құралдарды, жай сөйлемдерді, мәтіндегі етістіктердің қолданысын, мәтін құрылымын, мәтіннің стильдік және жанрлық ерекшелігін зерттеп оқу да осы стратегияның ерекшелігі болып табылады, - дейді [8].

Талқылау. Оқушылар мақаланы жиі оқымайтындықтан, оқу бағдарламасы талқылауға ұсынған лексикалық тақырып аясында сөздік қордың жеткіліксіздігі де белгілі бір жанр мен стильге сай жазуда өз ойын толық жеткізуге кедергі келтіретіні әріптестер тарапынан талқыланды. Қалыптасқан жағдайды қалай өзгертуге болады? Сынып көрсеткішінің ілгерілеуінде қандай кедергілер бар? Зерттеу тобында өзара сабаққа қатысып, әдіс-тәсілдеріміз қаншалықты туындаған мәселені шешуге ықпал ететінін талдадық.

Білім сапасына қатысты туындап отырған мәселе жазылым, соның ішінде мақала, сыни мақала жазу болғандықтан, оны жақсарту үшін оқылым стратегияларын жалпылама қолдану тиімсіз. Сол себепті оқушылардың зерттеушілік қабілетін арттыруға ықпал ететін стратегияларды саралап, зерттеп оқу стратегиясын іріктедік.

Бірқатар әдебиеттерге шолу жасағаннан кейін, “Оқушылардың сыни мақала жазу дағдыларын зерттеп оқу арқылы дамыту” тақырыбы бойынша зерттеуге мақсат қойып, оның өзектілігін айқындайтын критерийлерді талқыладық. Таңдалған стратегияның ықпалдылығына қатысты алдымызға сұрақ қойдық. Осы сұрақ арқылы зерттеу нәтижесіне болжам жасап, күтілетін нәтижені анықтап, іс-әрекетті зерттеу жұмысын бастадық.

Талықалй келе зерттеу жұмысымыздың мақсаты – оқушылардың бойында зерттеушілік қабілеттерін қалыптастыру, сыни мақала жазу дағдысын жетілдіру болды.

Оқушылардың зерттеп оқу дағдысын дамыта отырып, зерттеушілік қабілетін қалыптастыру маңызды. Заман талабына сай сыни мақала жазудың талаптарын білу өзекті, өйткені сын дегенді қоғам басқа қырынан түсініп, сыни мақала құндылығын, жанрлық ерекшелігін жоғалтуда, сол себепті оқушыларда сыни мақаланың жанры мен стильдік ерекшеліктерін зерттеп, оны жаза білу қажеттілігі туындап отыр.

Іс-әрекетті зерттеудің негізгі мақсаты білімді жаңадан жасаудан гөрі практиканы жақсарту болып табылады. Білімді жасау және қолдану осы негізгі мақсатқа бағынады және байланысты болады. Оқушылардың зерттеушілік қабілетін қандай әдістер арқылы дамытуға болады? Зерттеп оқу сыни мақала жазу дағдысын қалыптастырудың оңтайлы әдісі болып табыла ма? Осы сұрақтардың негізінде зерттеуге болжам жасалды. Демек, жұмыс барысында оқушылардың

- зерттеушілік қабілеттері дамиды;
- жазылым дағдысы жетіледі;
- сыни ойлау дағдылары дамиды;
- қазақ және басқа тілдерде жазылған мақалаларды оқуға қызығушылық танытады;
- қазақ тіліндегі мақала түрлерін зерттейді;
- сыни мақала жазудың стильдік және жанрлық ерекшеліктерін зерттейді.

Әрдайым ізденісте болған мұғалім педагогикалық шеберліктің, кәсіпқойлықтың жоғары деңгейіне тезірек жетеді. Шығармашылық пен зерттеу біртұтас. Шығармашылық іс-әрекет әрқашан зерттеу іс-әрекетіне өтеді. Мұғалім шығармашылық жұмысының нәтижелері туралы объективті мағлұмат алуға мүмкіндік беретін өзінің тәжірибесін қорыту үшін, әріптестерінің тәжірибесін немесе жаңа технологияларды ендіру үшін шешім қабылдағанда ғана іске асады.

Нәтижелер. Сабақ жоспарын қазақ тілін бірінші тіл ретінде оқытуға арналған оқу бағдарламасының талаптарына сай және оқушылардың қажеттіліктері мен жас ерекшеліктерін ескеріп, сабақ құрылымын толық сақтап, пәнаралық байланысты “Құқық негіздері” және географиямен байланыстыруға негіздеп құрастырылды. Сабақтың басында “Ми шабуылы” әдісі оқушыларды ойлануға, сұраққа жауап беріп, сабақ тақырыбын болжауға жетелейді. Сабақ мақсаты талқыланып, бағалау критерийлерін бірлесіп құрастыру жоспарланды. Оқылымалды тапсырмасына ұсынылған “Түртіп алу” әдісінде оқушылар берілген сұрақтардағы тірек сөздерді анықтап, түсінік береді. “Зерделе”, “Боялған сұрақтар” әдісі бойынша орындалатын оқылымға арналған тапсырмалар легі оқушыны өз бетінше ізденіп, зерттеушілікке тартуға қолайлы жағдай туғызады. Мәтінсоңы тапсырмасы оқушының жазылым және сын тұрғысынан ойлау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Ұсынылған оқыту әдістері жаңа материалды түсіндіруге, бекітуге, жаттықтыруға, өзіндік жұмысты орындауға байланысты жоспарланған. Тапсырмаларға сай құрастырылған бағалау критерийлері оқу мақсатына жетуге жетелейді. Сабақта атқарылған іс-әрекеттің нәтижесі бойынша оқушы рефлексиясы мен оған берілетін мұғалім кері байланысы оқушы қажеттілігіне қарай келесі сабақтың жоспарлануына ықпал етуімен тиімді.

Сабақтың мақсаты талданып, бағалау критерийлері оқушылармен бірлесе құрастырылды. Сабақ тақырыбын басқа пән тақырыптарымен байланыстыру оқушылардың академиялық терминалогиялармен жұмыс жасауына, зерттеушілік қабілеттерін дамытуға мүмкіндік берді. АКТ-ны қолданып жүргізген топтық жұмыс оқу мақсатына жетуде ұсынылған сұраққа қатысты өз бетінше әртүрлі ресурс көздерінен мақалалар тауып, мәтіннің астарлы ойын, автор көзқарасын, мәтіндегі көтерілген мәселені, факті мен көзқарасты зерделеп ажыратусияқты зерттеп оқудың түрлерінің қарапайымнан күрделіге қарай жүргізілуі оқушыларды мәтінді сан қырынан талдауға жетелейді. Сұрақтар мен тапсырмалар оқушылардың жас ерекшелігін ескере құрастырылғандықтан, белсенді орындалды. Мәтіндердің стилі мен жанрлық ерекшеліктерін, құрылымдық, композициялық компоненттерін зерттеп, оларды тілдік құралдар, конструкциялар мен көркемдік ерекшеліктері арқылы тану жұмысы ұтымды болды. Соның ішінде жеке орындаған сыни мақала тезисін құрастыру жұмысы оқушылардың алынған ақпаратты орынды қолдану және сыни ойлауын дамытуға ықпал ету жұмыстың артықшылығы болды. Сонымен қатар зерттеу нысанына алынған тапсырмалардың ауқымды екенін орындалу барысында байқалды, сондықтан оның мазмұнын жоғалтпай барынша ықшамдап, оқушылардың қабілетіне қарай дифференциациялап өзгерту тиімдірек.

Тапсырмаларды орындау арқылы оқушылар мәтіннің стильдік, жанрлық, құрылымдық ерекшеліктерін талдауды жетік меңгерді. Алдымен оқушылар сыныппен сұраққа жауап беріп, содан

кейін сұрақ бойынша топта әртүрлі ресурс көздерінен мақала іздеп тауып, зерттеп, кесте толтырып, сыни мақала жазу бойынша шағын нұсқаулық құрастырып шықты.. Топтағы нәтижелі жұмыс тізбектелген критерийге сәйкес топта жүзеге асырылды, топтардың бір-біріне кері байланыс беруі жеңіл болды. Әділ баға берулері туралы алдын-ала ескертілгендіктен, бағалауда бірін-бірі қайталамай, талдаудағы кемшін және жетілдіруді қажет ететін, сонымен қатар топтық жұмыстың толыққанды жүзеге асқандығы туралы айтып, ұсыныстарын білдіре отырып бағалады. Жеке орындалған мәтін соңы тапсырмасы, бірнеше оқушы тарапынан сыныпқа таныстырылып, бағалау критерийіне сәйкес жасалған өздік бағалау ұтымды болды. Оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу мен зерттеушілік қабілетін дамытуға бағытталған тапсырмаларды бағалауы сәтті шықты деуге болады.

Зерттеп оқуды қолдану арқылы сыни мақала жазуға бағытталған сабақ жоспары сыныптың ерекшелігін ескере отырып жоспарланғандығы көрініс тапты. Сабақтың басында ұсынылған сұрақтар оқушылардың ізденуіне, қосымша ресурс көздерінен сұрақтарға қатысты ақпараттарды оқып, зерттеп, оны қолдануына бағытталды. Сабақта зерттеп оқуды қолдану оқушылардың өздігінен білім алуына, көтерілген мәселені өз бетінше тануына, талдауына мүмкіндік берілді. Зерттеп оқу стратегиясы әртүрлі мақала мәтіндерінде қолданылған тілдік құрылымдар мен терминология, көркемдегіш құралдарды талдауды жүзеге асыруда ұтымды қолданылды. Топтық жұмыста оқушылардың зерттеушілік қабілетін арттыруға бағытталған әдістер кеңінен қолданыс тапты.

Зерттеп оқу стратегиясы стильдік ерекшелігі айқын жазылым тапсырмасын жүзеге асыруда ұтымды қолданылса, оқушының сыныптан тыс өз бетінше сыни мақала жазу дағдысын дамытуға көмектеседі. Зерттелген сұрақ бойынша сыни мақала тезисін жазу болашақта сол тақырып аясында ауқымды мақала жазуға мұрындық болары сөзсіз. Атап айтқанда, оқушылар сыни ойлауын жетілдірді; оқушылар өздігінен түрлі мәселелерге қатысты сыни мақала жазу дағдысын игерді; сыни мақала жазу талаптары мен құрылысын, алгоритмін меңгерді.

Қорытынды. Іс-әрекетті зерттеу туындаған қиындықтарды шешуге, мәселеге қатысты зерттеу жұмыстарын жүргізудің әдіс-тәсілдерін құрастырып, жинақтауға үйретеді. Зерттеу тобына қатысқан мұғалімдер іс-әрекетті зерттеудің маңыздылығын түсінеді, себебі сабақтағы іс-әрекет пен туындаған мәселені кеңінен талқылап, ортақ идеяларды ортаға салып, пікір білдіріп, нені қалай жетілдіруге болатынын талқыланады. Әріптестік қарым-қатынас, сенім мен қамқорлық, бір сөзбен айтқанда қауымдастық пайда болды. Action Research – іс-әрекетті зерттеу нәтижесінде оқушылардың оқуына, өз бетінше ізденіп, зерттеу жасап, зерттеушілік дағдыларының қалыптасуына қолайлы орта қалыптастыру үшін әлемдік білім беру жүйесіндегі іс-әрекетті зерттеу еңбектері мен кәсіби даму тақырыбы бойынша қажетті әдістемелік әдебиеттерге шолу жасап, өз іс-тәжірибемізге өзгерістер енгізуде оң ықпалын тигізетініне көз жеткіздік

Зерттеу тақырыбы оқушылардың қажеттілігіне қарай бейімделіп отырғандықтан, оқушы мұғалімнің өз үніне құлақ асып, қажет жағдайда көмек қолын созуға дайын досы екенін сезінді. Оқушылардың басым көпшілігі мақала оқуды ұнатпайтындықтан, зерттеп оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін жинақтап, солармен жұмыс жасау оң нәтижесін берді.

Зерттеп оқудың оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамыту мен сыни мақала жазу дағдысын қалыптастырудың оңтайлы әдісі екенін көруге болады. Зерттеп оқуды қолдану арқылы оқушылардың зерттеушілік, сын тұрғысынан ойлау қабілеттері дами түседі. Оқушылар сабақ барысында мақала түрлерін зерттеді, соның ішінде сыни мақаланың құрылымдық, тілдік ерекшеліктері мен жазылу алгоритмін талдап, талқылады. Сыни мақала жазу үшін оқушылар ең алдымен тыңдалым, оқылым мәтіндерін жан-жақты зерттеп, талдау жүргізді, мәтіннің стильдік, жанрлық ерекшеліктеріне назар аударды. Оқушылардың сыни мақала жазуда асыруға тиісті әрекеттерінің барлығы зерттеу сабағының жоспарына енгізіліп, сабақта жүзеге асырылды.

Іс-әрекеттегі зерттеу - өзіндік рефлексияға негізделген, мұғалімнің сыныптағы өз тәжірибесін зерттеуге арналған қызметі екенін көріп отырмыз. Педагогикалық тәжірибеде үнемі зерттеу жүргізу оқу үдерісінде үнемі туындайтын, әртүрлі дәрежедегі қиындықтардың шешімін қарастырып, шығармашылық тәсілдерін анықтауға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Мұғалімге арналған нұсқаулық. “Назарбаев Зияткерлік мектептері” ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2018-5.

2 Қабатай Б.Т. Болашақ филолог мамандарды “Қазақ әдебиеті” пәні бойынша жаңа талаптарға дайындау мәселесі: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті “Хабаршы» журналы, “Филология ғылымдары” сериясы, №1(71), 2020, 493-497 б.б.

3 Поисковое чтение. https://methodological_terms.academic.ru/1382/https://dic.academic.ru/ Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам)

4 Кузнецова Виктория Алексеевна. Поисковое чтение. <https://multiurok.ru/files/poiskovoie-htieniie.html>

5 Классификация видов чтения. https://m.studme.org/167156/pedagogika/klassifikatsiya_vidov_chteniya

6 Потапова Светлана Геннадьевна “Эффективные стратегии работы с текстом на уроке в школе” <https://www.eduneo.ru/effektivnye-strategii-raboty-s-tekstom-na-uroke-v-shkole/>

7 Винсент Р. Руггiero (Vincent R. Ruggiero) “Стратегии критического чтения” http://www.elitarium.ru/strategii_kriticheskogo_chtenija/

8 Акбота Жайсанбаева Семей қаласы Назарбаев Зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі “Оқылым стратегияларын тиімді қолдану арқылы оқушылардың мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамыту” Нұр-Сұлтан, 2019 ж.

References:

1. Mūğalımge arnalğan nūsqaulyq. “Nazarbaev Ziatkerlik mektepteri” DBBŪ Pedagogikalyq шеберлік орталығы, 2018-5.

2. Qabatai B.T. Bolaşaq filolog mamandardy “Qazaq әдебиеті” пәні бойынша жаңа талаптарға дайындау мәселесі: Abai атындағы Qazaq ұлттық педагогикалық университети “Habarşy» журналы, “Filologia ғылымдары” seriesy, №1(71), 2020, 493-497 b.b.

3. Poiskovoe chtenie. https://methodological_terms.academic.ru/1382/https://dic.academic.ru/ Novyi slovär metodicheskikh terminov i ponäti (teoria i praktika obuchenia iazykam)

4. Kuznesova Viktoria Alekseevna. Poiskovoe chtenie. <https://multiurok.ru/files/poiskovoie-htieniie.html>

5. Klasifikasia vidov chtenia. https://m.studme.org/167156/pedagogika/klassifikatsiya_vidov_chteniya

6. Potapova Svetlana Gennadevna “Efektivnye strategii raboty s tekstem na uroke v škole” <https://www.eduneo.ru/effektivnye-strategii-raboty-s-tekstom-na-uroke-v-shkole/>

7. Vinsent R. Pyggiipo (Vincent R. Ruggiero) “Strategii kriticheskogo chtenia” http://www.elitarium.ru/strategii_kriticheskogo_chtenija/

8. Akbota Jaisanbaeva Semei qalasy Nazarbaev Ziatkerlik mektebiniñ qazaq tili men әдебиеті пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі “Oqylym strategialaryn tiimdi qoldanu arqy-ly oquşylardyñ мәтіндерге салыстырмалы анализ жасау дағдысын дамыту” Nür-Sŭltan, 2019 j.

МРНТИ 16.21.21

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-7804.89>

Кажигалиева Г.,¹ Алексевова Л.,² Кайрлиева Н.³

^{1,3} Казахский Национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан

² Атырауский государственный университет им. Х. Досмухамедова,
Атырау, Казахстан,

КУЛЬТУРОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА В ВУЗЕ

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы современной лингводидактики, где придается важное значение культуроведческому компоненту содержания обучения. Развитие общества характеризуется возрастающим интересом к развитию национальных языков и культур. В независимых государствах СНГ особую роль в процессах развития языков и культур играет функционирование русского языка, который в силу объективных исторических, социальных и лингвистических факторов продолжает выполнять роль средства межнационального общения народов, населяющих эти государства. Учет родной культуры при обучении русскому языку – предмет большого внимания и растущего интереса исследователей. Межъязыковой диалог как один из путей повышения эффективности преподавания русского языка, как средство сближения различных национальных сознаний может полноценно развиваться только при комплексном использовании данных разных наук.

Ключевые слова: культуроведческий компонент, этнокультуроведение, лингвострановедение

Кажигалиева Г.,¹ Алексевова Л.,² Кайрлиева Н.³